

«Η δημιουργική γραφή στο μάθημα της Λογοτεχνίας.

Προβληματισμοί και προτάσεις για τα βιωματικά εργαστήρια φιλολόγων»

δρ. Σπυρέλη Χρυσούλα
Σχολική Σύμβουλος

Ευχαριστώ την Παιδαγωγική Εταιρεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (ΠΑΠΕΔΕ) για την πρόσκλησή της να συμμετέχω ως εισηγήτρια στην επιστημονική ημερίδα «Η πράξη της ανάγνωσης και η δημιουργική γραφή στο μάθημα της λογοτεχνίας».

Η εισήγησή μου εστιάζει στα βιωματικά εργαστήρια των φιλολόγων, που έχουν ως αντικείμενο τη διδασκαλία της δημιουργικής γραφής. Συγκεκριμένα διατυπώνονται προβληματισμοί και προτάσεις που αναδύθηκαν από την εμπειρία μου ως εμπυχώτρια σε αυτά, με την ιδιότητα της Σχολικής Συμβούλου Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Στο τέλος δημοσιεύονται ορισμένα δείγματα κειμενικής δημιουργικής γραφής των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν.

Επιτρέψτε μου, όμως, μια πολύ σύντομη αναδρομή. Από το 2011 που έχει εισαχθεί η Δημιουργική Γραφή στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, ως δεξιότητα λογοτεχνικού γραμματισμού, στα Πιλοτικά Αναλυτικά Προγράμματα Γυμνασίου και στα Νέα Προγράμματα Σπουδών για την Α' Λυκείου,¹ μέχρι το σχολικό έτος 2016 - 2017, που για πρώτη φορά η Δημιουργική Γραφή εισάγεται ως ένα από τα δυο ερωτήματα επιλογής στο μάθημα της Λογοτεχνίας για την Παραγωγή Λόγου (Γυμνάσια – ΕΠΑΛ),² έχουν περάσει πέντε και πλέον χρόνια. Κατά συνέπεια, ίσως, υπάρχει έδαφος για εκτιμήσεις, προβληματισμούς και προτάσεις.

¹ Βλ. Πρόγραμμα Σπουδών του 2011 για την Α' Λυκείου, ΦΕΚ 1562/27/6/2011, σελ. 21068-21072.

² Για τις αλλαγές στον τρόπο εξέτασης των μαθητών/τριών στο μάθημα της «Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας», στα Γυμνάσια βλ. στο Προεδρικό Διάταγμα (ΦΕΚ 126/Α/11/11/2016). Βλέπε επίσης ΙΕΠ., «Κριτήρια Αξιολόγησης για το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας & Γραμματείας στο Γυμνάσιο», Νοέμβριος 2016, σελ. 2: *στον κλάδο της «Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» πέραν των στόχων κατανόησης και αξιολόγησης στοιχείων του λογοτεχνικού κειμένου, δίνεται έμφαση από τη μια μεριά στη διδακτική αξιοποίηση της ανταπόκρισης των μαθητών/τριών ως αναγνωστών (σχόλια, συγκρίσεις με δικά τους αναγνώσματα, άλλες εμπειρίες, αξιολογήσεις κ.λπ.), και από την άλλη, για πρώτη φορά, σε δραστηριότητες δημιουργικής γραφής, με τις οποίες ελέγχεται ο βαθμός εξοικείωσης μαθητών/τριών με την «Ποιητική» της Λογοτεχνίας.*

Για τις αλλαγές στον τρόπο εξέτασης των μαθητών/τριών στο μάθημα Γενικής Παιδείας «Νέα Ελληνικά» της Α' και Β' τάξη Ημερησίων και Εσπερινών ΕΠΑ.Λ. βλ. «Οδηγίες για τον τρόπο αξιολόγησης των μαθημάτων όλων των τάξεων Ημερησίων και Εσπερινών Επαγγελματικών Λυκείων για το σχολικό έτος 2016-2017» (με αριθ. Πρωτ.: Φ4/56637/Δ4/ 31-03-2017 έγγρ. του ΥΠ.Π.Ε.Θ. λαμβάνοντας υπόψη την σχετική εισήγηση του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Πράξη 52/22.12.2016 του Δ.Σ.): «Στο γνωστικό αντικείμενο της Λογοτεχνίας ζητούνται [...] γ. μια δραστηριότητα ερμηνείας και παραγωγής λόγου. Προτείνεται ένα θέμα αναγνωστικής ανταπόκρισης και ένα θέμα δημιουργικής γραφής και κάθε μαθητής/μαθήτρια επιλέγει ένα από τα δύο [...]. Στη δεύτερη περίπτωση (θέμα δημιουργικής γραφής), ζητείται είτε μετασχηματισμός του αρχικού κειμένου (είτε να αναδιηγηθούν τμήμα της ιστορίας από την οπτική γωνία συγκεκριμένου ήρωα με μορφή ημερολογίου, επιστολής κ.τ.λ., είτε να τροποποιήσουν αρχικό κείμενο με την αλλαγή οπτικής γωνίας στην αφήγηση ή του τέλους στην ιστορία, με τη

Τα σεμινάρια που οργανώναμε, τότε, οι Σχολικοί Σύμβουλοι, για τη Λογοτεχνία, μετά την ανίχνευση των επιμορφωτικών αναγκών, στόχευαν προφανώς στις προτεινόμενες μεθοδολογικές ανανεώσεις προκειμένου να επιτευχθεί μια ποικιλία αναγνωστικών δεξιοτήτων, περιλαμβανομένου, σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σπουδών, και του «πειραματισμού» των μαθητών με τη Δημιουργική Γραφή. Κάπως έτσι αρχίσαμε τα πρώτα εργαστήρια Δ.Γ., τελείως προαιρετικά, και αποκομίσαμε με τον καιρό την εμπειρία ότι ήταν πιο αποτελεσματικά από τους καταλόγους των ασκήσεων που περιείχαν ιδέες για τη γραφή ενός πεζού ή ενός ποιήματος κ.λπ. (Γράψε ακροστιχίδα, Άλλαξε το τέλος, Γράψε ένα φανταστικό αυτοβιογραφικό σημείωμα, Δημιούργησε μια σκηνή διαλόγου κ.ά.).

Εμπεδώσαμε επίσης, από κοινού με τους εκπαιδευτικούς, ότι η δημιουργική ανάγνωση και η δημιουργική γραφή είναι τα καινοτόμα εργαλεία για τον κριτικό λογοτεχνικό γραμματισμό. Θεωρητικά ναι. Στην πράξη όμως το απολαύσαμε και θα επιχειρήσουμε σήμερα να υποστηρίξουμε την εξής πρόταση: Πρώτα είναι απαραίτητο να ασκείται ο δάσκαλος στη δημιουργική γραφή και μετά να ασκεί τους μαθητές του.

Ο εκπαιδευτικός δηλαδή μπαίνει πρώτος στο εργαστήριο του λογοτέχνη και μετά ζητάει το ίδιο από τη σχολική τάξη. Είναι αναγκαία προϋπόθεση να έχει τη στοιχειώδη γνωριμία με τα σύνεργα της λογοτεχνικής δημιουργίας. Θεωρούμε, βεβαίως, δεδομένη την αγάπη του διδάσκοντα για τη λογοτεχνία καθώς και την αναγνωστική εμπειρία ή την επιστημονική του κατάρτιση. Το έχουμε, άλλωστε, διαπιστώσει, όσοι είχαμε την τύχη στα μαθητικά μας χρόνια να συναντήσουμε καθηγητές που έσπαζαν το φράγμα του τυπικού Αναλυτικού Προγράμματος και μας έδιδαν ασκήσεις γραφής που κινητοποιούσαν τη φαντασία μας, ή μας παρακινούσαν να αποδώσουμε με δραματοποίηση τις σκέψεις ενός ήρωα. Εντούτοις ο εκπαιδευτικός αποκομίζει συγκεκριμένα εφόδια από τη μαθητεία του σε ένα εργαστήριο Δημιουργικής Γραφής.

Εν πρώτοις, δοκιμάζει τεχνικές που φαίνονται εύκολες και αυτονόητες, γνωρίζει όμως και άλλες πιο απαιτητικές με τρόπο ευχάριστο και παιγνιώδη. Κατανοεί ή ανακαλύπτει στοιχεία από την τεχνική των λογοτεχνικών κειμένων, αποκτά νέες δεξιότητες, όχι μόνο γράφοντας ο ίδιος αλλά και ακούγοντας ή διαβάζοντας τα κείμενα των υπολοίπων. Επιπλέον βιώνει τη δυναμική της ομάδας, καθοριστικό σημείο για τη δημιουργία επικοινωνιακού και συναδελφικού κλίματος.

δημιουργία διαλόγων, την εισαγωγή στοιχείων περιγραφής ή οπτικών, ακουστικών και άλλων εικόνων, με την απόδοση ενός παραδοσιακού ποιήματος σ' ελεύθερο στίχο κ.ά.) είτε σύνταξη νέου κειμένου στο οποίο οι μαθητές και μαθήτριες εκφράζουν σκέψεις και συναισθήματα, αξιοποιώντας τα χαρακτηριστικά του κειμενικού είδους το οποίο καλούνται να γράψουν. Η έκταση του μαθητικού κειμένου μπορεί να κυμαίνεται από 100 έως 150 λέξεις».

Επίσης στο εργαστήριο έχει την ευκαιρία να γνωρίσει και άλλους εμπυχωτές/εκπαιδευτές πέραν του Σχολικού Συμβούλου του, αλλά και λογοτέχνες που θα ανταποκριθούν στην πρόσκληση, εξασφαλίζοντας έτσι μια σφαιρικότητα και παράλληλα πολύπλευρη ανατροφοδότηση.

Θα περιγράψω σε γενικές γραμμές το «Κινούμενο Εργαστήρι» μας, όπως το βαφτίσαμε με τους συναδέλφους μου, χαριέντως, προαιρετικό εκ προοιμίου, που λειτουργεί τα τέσσερα τελευταία χρόνια στην Περιφέρεια Π.Ε. & Δ.Ε. Δυτικής Ελλάδας. Την πραγματοποίησή του ενθάρρυνε ιδιαίτερα η φοίτησή μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Δημιουργικής Γραφής του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Το «Κινούμενο Εργαστήρι» σηνότανε για ένα μήνα σε 2-3 σημεία της Περιφέρειας (πχ. Μεσολόγγι – Ναύπακτο – Αγρίνιο- Πάτρα ή Λεχαινά – Αμαλιάδα παλαιότερα) και κάλυπτε δυο κύκλους επιμόρφωσης.

Ο Α΄ κύκλος περιελάμβανε διαδοχικά 4 τρίωρες συναντήσεις (τακτές ανά εβδομάδα), όπου οι εκπαιδευτικοί δημιουργούσαν ομαδοσυνεργατικά τη δική τους γραφή. Ο Β΄ κύκλος προγραμματιζόταν προς το τέλος της σχολικής χρονιάς, όπου, όσοι επιθυμούσαν παρουσίαζαν αντίστοιχες δημιουργίες από την τάξη τους, τις οποίες παρακολουθούσε η ολομέλεια. Άλλωστε, εξ αρχής, ο απώτερος στόχος μας ήταν να κινηθεί το ενδιαφέρον των μαθητών για την ελεύθερη έκφραση, ώστε να εξοικειωθούν με τις λέξεις, να ανακαλύψουν τον προσωπικό τρόπο γραφής και μέσα από παιγνιώδεις ασκήσεις να φτάσουν στο «θαύμα του γραπτού λόγου». Σημειωτέον ότι από την αρχή του Β΄ κύκλου πέραν της βασικής βιβλιογραφίας προτεινάμε ως απαραίτητο τον *Οδηγό Πλεύσης, Βιβλίο του εκπαιδευτικού για τη Δημιουργική Γραφή*, που συνέγραψε με την επιστημονική του ομάδα ο Καθηγητής Μίμης Σουλιώτης.³

Αρκετές φορές προσκλήθηκα από εκπαιδευτικούς να διδάξουμε από κοινού τη Δ.Γ. στο τμήμα τους. Η ανατροφοδότηση απέδιδε καρπούς. Πολλοί συνάδελφοι την αξιοποίησαν όχι μόνο στο μάθημα αλλά και σε πολιτιστικά προγράμματα,⁴ όπου

³ Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου (2012). [Συγγραφή: Μίμης Σουλιώτης και Ομάδα εργασίας], *Δημιουργική Γραφή. Οδηγίες Πλεύσεως (Βιβλίο Εκπαιδευτικού)*. Α΄ έκδοση 2012 (Προκαταρτική), διατίθεται στη διεύθυνση: http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/Themata/logotechnia/vivlia_anaforas.html (πρόσβαση: 2 Απριλίου 2017).

⁴ Αναφέρω ως παράδειγμα τη συνάντηση καβαφικών και καβαφογενών ποιημάτων ή και δικών τους παρωδιών, που ανέλαβαν να αναγνώσουν δημόσια ομάδες μαθητών, με αφορμή το έτος Καβάφη (2013). Βλέπε Χρυσούλα Σπυρέλη & Τριανταφυλλιά Δημοπούλου, «Η Δημιουργική Γραφή ως εκπαιδευτική δραστηριότητα. Εφαρμογή με προϋποθέσεις: «Λογοτεχνική – Συγγραφική φιλαλληλία ανάμεσα στον διδάσκοντα και στους μαθητές του», 1ο Διεθνές Συνέδριο Δημιουργικής Γραφής, Κολλέγιο Ψυχικού Αθήνα, 4 Οκτωβρίου 2013. Διοργάνωση: Μεταπτυχιακά Πρόγραμμα Σπουδών «Δημιουργική Γραφή» Παιδαγωγικής Σχολής Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας σε συνεργασία με το Ελληνοαμερικανό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κολλέγιο Αθηνών, στη διεύθυνση <https://www.academia.edu/9940891> (πρόσβαση: 2 Απριλίου 2017).

συμμετείχαν και εκπαιδευτικοί άλλων ειδικοτήτων.⁵ Ως επί το πλείστον αγωνιούσαν να επιβεβαιώσουν τον τρόπο που εφάρμοζαν την ομαδοσυνεργατική μέθοδο στις δραστηριότητες της Δ.Γ., αλλά ομολογώ ότι στην πράξη διδάχτηκα πολλά. Δημιουργική Ανάγνωση (σιωπηλή ή φωναχτή, ατομική ή ομαδική, μοναχική ή δημόσια) και αμέσως μετά Δημιουργική Γραφή, ήταν ένα θαυμάσιο παιχνίδι που ολοκληρωνόταν σχεδόν πάντα στην τάξη, όπου μοιραζόμασταν την ευχαρίστηση. Εκ προοιμίου, όμως, τηρούσαμε δυο παιδαγωγικές παροτρύνσεις του Σουλιώτη:

1^ο. «Ως προς την καθοδήγηση, είναι φανερό ότι θα πρέπει να δίνονται στους μαθητές εναύσματα που να τους παρωθούν προς μια συγκεκριμένη λογοτεχνική γραφή, έτσι ώστε στο τέλος της δραστηριότητας να έχουν προσοικειωθεί ένα λογοτεχνικό είδος (π.χ. την μικρή ιστορία ή το λίμερικ) ή μια συγγραφική τεχνική (π.χ. την ομοιοκαταληξία) και να αισθάνονται ικανοί να γράψουν κείμενα σύμφωνα με τους κανόνες που έχουν αφομοιώσει» (2012:14).

2^ο . «Η ενθάρρυνση του μαθητή θεωρείται ωφελιμότερη από την επισήμανση των λαθών που έχει κάμει» και προτείνεται στους πειραματισμούς της δημιουργικής γραφής, να έχει στην αξιολόγηση το λόγο όχι μόνο ο εκπαιδευτικός αλλά και «η συλλογική γνώμη της σχολικής τάξης» (2012:15).

Επανερχόμαστε στο Κινούμενο Εργαστήρι μας και συγκεκριμένα στον Α΄ Κύκλο του. Στην δια ζώσης επικοινωνία μας με τους εκπαιδευτικούς διαμορφωνόταν οι ομαδικές εργασίες και η πρώτη γραφή παρουσιαζόταν στην ολομέλεια αυθημερόν. Οι ατομικές γράφονταν, κατά κανόνα, στο σπίτι και αποστέλλονταν ηλεκτρονικά στον εμπυχωτή/εμπυχώτρια για την ανάλογη ανατροφοδότηση. Αυτές οι εργασίες είχαν σειρά παρουσίασης στην αρχή της επόμενης συνάντησης. Η διαδικασία ήταν εξαιρετικά διαδραστική. Ανεβάζαμε τα αρχεία των ομαδικών εργασιών στο GoogleDrive, για να έχουν τη δυνατότητα οι ομάδες να συμπληρώνουν ή και να συνδιαμορφώνουν το κείμενο μέχρι την επόμενη συνάντηση που παρουσιάζαμε τη δεύτερη γραφή. Αλλά και οι ατομικές εργασίες στο τέλος ανέβαιναν όλες μαζί και ήταν στη διάθεση όλων των εκπαιδευομένων. Αυτός ο τρόπος δουλειάς υποστήριζε σαφώς την ομαδική και συνεργατική δράση.

⁵ «Διδακτική αξιοποίηση της Δημιουργικής Γραφής στις Θετικές Επιστήμες», ήταν ο τίτλος της εισήγησης της Σπυριδούλα Σκλαβενίτη, Σχολικής Σύμβουλου ΠΕ 04, στη λήξη του Β΄ Κύκλου του Κινούμενου Εργαστηρίου μας με θέμα «Λήξη μαθημάτων Δημιουργικής Γραφής (2013-14) και έναρξη νέων δραστηριοτήτων: Τοπική Ιστορία και Δημιουργική Γραφή». Η Ημερίδα πραγματοποιήθηκε 26-06-2014 στο Κάστρο Χλεμούτσι του Δήμου Ανδραβίδας-Κυλλήνης στις 26 Ιουνίου 2014, σε συνεργασία με το Γυμνάσιο Νεοχωρίου Ηλείας, με την υποστήριξη της Δ.Ε. Ηλείας και την έγκριση της Περιφερειακής Δ/νσης Π. & Δ. Εκπ/σης Δυτικής Ελλάδας (αριθ. Πρωτ. Φ.1.4β/ΚΔ/5181 / 10-6-2014).

Από τις δοκιμασμένες δουλειές θα θέλαμε να δείξουμε μερικές. Επιλέξαμε δείγματα κυρίως από τον ποιητικό λόγο (μίμηση/παρωδία, καλλίγραμμα), διότι ήταν οι πρώτες και περισσότερο παιγνιώδεις ασκήσεις, αλλά και ανάλογες δοκιμές γραφής στον πεζό (μικρές ιστορίες). [βλέπε ανάρτηση].

Φέτος, επειδή η δημιουργική γραφή συνδέθηκε με την αξιολόγηση του τρίτου θέματος («παραγωγή λόγου») στη *Νεοελληνική Λογοτεχνία* του Γυμνασίου και στα «Νέα Ελληνικά» της Α' και Β' τάξης Ημερησίων και Εσπερινών ΕΠΑ.Λ., όπως προαναφέραμε, τα εργαστήριά μας αναδιοργανώθηκαν και μάλλον προσαρμόστηκαν στις νέες απαιτήσεις. Προηγήθηκε η ενημέρωση για τις «Οδηγίες αξιολόγησης στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας & Γραμματείας στο Γυμνάσιο», όπου περιλαμβάνεται και η ερώτηση δημιουργικής γραφής. Ακολούθως, αφού μελετήσαμε κατά ομάδες τα «Ενδεικτικά κριτήρια αξιολόγησης για τη Νεοελληνική Γλώσσα και τη Νεοελληνική Λογοτεχνία στο Γυμνάσιο», που πρότεινε η επιστημονική ομάδα του ΙΕΠ, παρουσιάστηκαν στην ολομέλεια οι απορίες και οι θέσεις των εκπαιδευτικών. Σημειωτέον ότι οι φιλόλογοι παρόλο που αποφάνθηκαν θετικά, όχι μόνο για τα διατυπωμένα θέματα δημιουργικής γραφής στην παραγωγή λόγου, αλλά και για τις ενδεικτικές απαντήσεις (που έπονται εντός παρενθέσεως), ζήτησαν επιπλέον εκτενέστερη ενημέρωση για τον τύπο των ερωτήσεων δημιουργικής γραφής. Οργανώσαμε έτσι με το συνάδελφο Απόστολο Βετσόπουλο τρεις συνεχείς συναντήσεις (μία κάθε εβδομάδα, ώρα 12-2) και πραγματοποιήσαμε εργαστήρι παραγωγής λόγου για τους εκπαιδευτικούς της περιοχής Αγρινίου.

Σε άλλο εργαστήρι αποφασίσαμε από κοινού με τους φιλόλογους να σχηματίσουν εκφωνήσεις ασκήσεων δημιουργικής γραφής για δυο λογοτεχνικά κείμενα (1 ποιητικό και 1 πεζό) που είχαν διδάξει στην τάξη. Κάποιοι έφεραν και τις απαντήσεις των παιδιών. Το πρόβλημα εντοπίστηκε στον τρόπο βαθμολόγησης και προπάντων στην περίπτωση του ποιήματος. Συζητήσαμε ότι χρειάζεται διατύπωση σαφής και προσεκτική, ώστε να προσανατολίζεται ο μαθητής, όσο το δυνατόν καλύτερα, στο ζητούμενο της άσκησης. Αναδιατυπώθηκαν, μάλιστα, αρκετά από τα προτεινόμενα θέματα, σε συνεργασία με όλες τις ομάδες του εργαστηρίου μας και συμφωνήσαμε τα εξής:

Στα ωριαία αλλά και στα ανακεφαλαιωτικά κριτήρια να ζητάμε από τα παιδιά τεχνικές γραφής με τις οποίες έχουν εξοικειωθεί στη διάρκεια του μαθήματος. Για παράδειγμα δεν είναι αυτονόητη ούτε η Ακροστιχίδα, εάν κάποιος δεν έχει ασκηθεί. Προτείναμε ένα ξεκίνημα στην πράξη από εύκολες ασκήσεις.⁶ Για παράδειγμα, μετά τη συνανάγνωση ποιημάτων, να αρχίσουν οι μαθητές μας τη δημιουργική γραφή από τη «μείξη στίχων», ώστε να νιώσουν πώς ηλεκτρίζονται οι

⁶ Τριαντάφυλλος Η. Κωτόπουλος, «Πράξη και διδασκαλία της «Δημιουργικής Γραφής» στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα», http://www.eens.org/EENS_congresses/2014/kotopoulos_triantafyllos.pdf (πρόσβαση: 2 Απριλίου 2017).

λέξεις σε διαφορετικό περιβάλλον, ή να υπογραμμίσουν στίχους που αγαπούν, ακόμα και να τους αντιγράψουν καλλιγραφικά,⁷ για να αντιληφθούν πόσο θαυμάσια στέκουν αυτόνομα! Μετά από τη συζήτηση αυτή περιμένουμε την εφαρμογή στη σχολική τάξη και τις εντυπώσεις στο τέλος της σχολικής χρονιάς. Σίγουρα, υπάρχει μια απίθανη αλληλεπίδραση και μια μαγευτική ιστορία με τις λέξεις και το πανηγύρι αυτό δεν τελειώνει ποτέ!

Θα ήθελα τέλος να μοιραστώ μαζί σας τα αποτελέσματα μιας πρώτης προσπάθειας να αποτυπωθεί σε ερωτηματολόγιο (μοιράστηκε σε πρόσφατη επιμορφωτική συνάντηση για τη διδασκαλία και την αξιολόγηση της λογοτεχνίας) η άποψη είκοσι συναδέλφων φιλολόγων που απάντησαν σε δυο ερωτήματα: «*Εάν φέτος, μετά το Εργαστήρι Δ.Γ., άλλαξαν κάτι στο τρόπο διδασκαλίας και προσέγγισης του μαθήματος της λογοτεχνίας και ποια αλλαγή βλέπουν ως προς το ενδιαφέρον ή τη συμμετοχή των μαθητών στο μάθημα*». Είχαμε στην πλειοψηφία απαντήσεις θετικές που συγκεκριμενοποιούσαν περισσότερο τα αποτελέσματα σχετικά με την αυξανόμενη ανταπόκριση των μαθητών και λιγότερο τις αλλαγές στον τρόπο διδασκαλίας.⁸ Υπήρξαν, βεβαίως, και δυο επιφυλάξεις σχετικά με την καινοτομία και αποτελεσματικότητα των δραστηριοτήτων της Δ.Γ., από αυτές που «ως παγιωμένες στάσεις», μπορεί να δημιουργούν αντίσταση στη νέα γνώση, στην αλλαγή κ.λπ.⁹ Ευχής έργο θα ήταν να γίνει επ' αυτού μια επιστημονική έρευνα πιο εστιασμένη, για να αξιολογηθούν οι απαντήσεις και να υπάρξει αποτελεσματική ανατροφοδότηση.

Κλείνοντας, επισημαίνουμε ότι η κουλτούρα ενός δημιουργικού σχολείου δίνει νόημα στο ρόλο του δασκάλου αλλά και του μαθητή. Η Δημιουργική γραφή, είτε την χαρακτηρίσουμε εκπαιδευτική μέθοδο, είτε μαθησιακό εργαλείο, είναι μια καινοτομία! Χρειάζεται οπωσδήποτε τεχνικές και «οδηγίες πλεύσεως» για τους

⁷ «Η δημιουργική γραφή μπορεί να περιλάβει ακόμη και την αντιγραφή: ο επιμελής Γ. Σεφέρης είχε αντιγράψει με το χέρι τις Ωδές του Κάλβου και σημειώνει ότι αυτό τον ωφέλησε ως ποιητή». Βλέπε Μίμης Σουλιώτης, «Για το ταλέντο και την έμπνευση», Πρώτη δημοσίευση: περιοδικό Κείμενα, τεύχος 15, Ιούνιος 2012, <http://keimena.ece.uth.gr/main/t15/01-souliotis.pdf> και τώρα http://flip.metaixmio.gr/apospasmata/DHMIOYRGIKH_GRAFH/files/assets/basic-html/page13.html (πρόσβαση: 2 Απριλίου 2017).

⁸ Αντιγράφων ορισμένες απαντήσεις στο πρώτο ερώτημα, όπως: «*Ναι αφήνω τα παιδιά να χρησιμοποιούν τη φαντασία τους και δεν τα περιορίζω στο κείμενο*», «*κινητοποιώ περισσότερους μαθητές*», «*έχω περισσότερα περιθώρια δράσης*», «*Δε μου φαίνεται βαρετό το ίδιο το μάθημα από τμήμα σε τμήμα*». «*Αναδεικνύονται παιδιά που διαθέτουν δημιουργικότητα*», «*Ναι τους αρέσει πολύ, ιδιαίτερα η αλλαγή του τέλους, η μίμηση ύφους κλπ*», «*ελευθερώθηκαν από το άγχος της σωστής απάντησης. Έχουν ενθουσιασθεί και θέλουν να διαβάζουν τις εργασίες τους. Απέκτησαν αυτοπεποίθηση. Διασκεδάζουν και απολαμβάνουν το μάθημα. Εγκατέλειψαν για πάντα τα βοηθήματα*».

⁹ Μεταφέρω αποσπασματικά δυο απαντήσεις που δόθηκαν στο δεύτερο ερώτημα : «*θεωρώ ότι όταν αρχίζουμε κάποιες ασκήσεις αυτού του είδους προκαλείται περισπασμός και έλλειψη συγκέντρωσης στα παιδιά*» ή «*Επί χρόνια ασκούν οι δάσκαλοι τους μαθητές τους σε τέτοιες ασκήσεις. Τώρα η μανία για νέους όρους συχνά προκαλεί σύγχυση και εμπόδια*».

πειραματισμούς της στο σχολείο, αλλά πρωτίστως χρειάζεται ένα δημιουργικό πλαίσιο, ένα δάσκαλο υποκινητή, και εμπνευστή, με αγάπη για το παιδί αλλά και τη γραφή.

Σημείωση: Ακολουθούν αναρτημένα δείγματα κειμενικής δημιουργικής γραφής των εκπαιδευτικών από το Κινούμενο Εργαστήρι μας.

[ΑΡΧΕΙΟ 1: ΠΑΝΩ ΣΕ ΕΝΑΝ ΞΕΝΟ ΣΤΙΧΟ. Ασκήσεις Μίμησης με ποίηση ΜΠΡΕΧΤ](#)

[ΑΡΧΕΙΟ 2: ΠΑΝΩ ΣΕ ΕΝΑΝ ΞΕΝΟ ΤΙΤΛΟ. Ασκήσεις Συνομιλίας & Μίμησης με ΜΠΡΕΧΤ](#)

[ΑΡΧΕΙΟ 3: ΑΣΚΗΣΕΙΣ ομαδοσυνεργατικές με ποίηση ΕΛΥΤΗ](#)

[ΑΡΧΕΙΟ 4: ΚΑΛΛΙΓΡΑΦΗΜΑΤΑ για το Μεσολόγγι](#)

[ΑΡΧΕΙΟ 5: ΜΙΚΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ, 82 Δοκίμες αστραπιαίας... μυθοπλασίας](#)